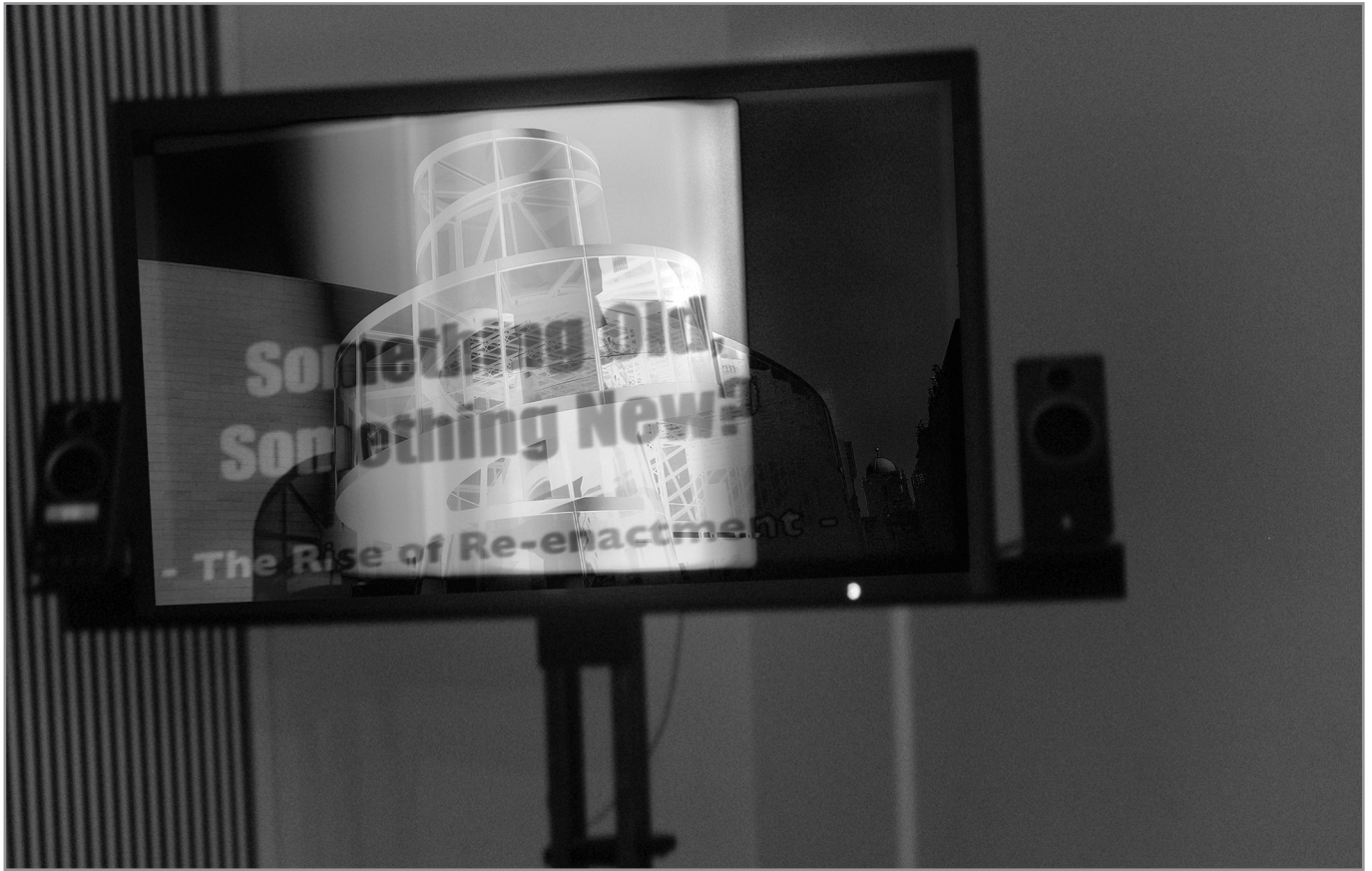

ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΙΚΗ ΑΡΙΣΤΕΡΑ, Ο ΑΝΤΙΦΑΤΙΚΟΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΟΣ ΠΟΛΛΩΝ ΠΡΟΓΟΝΩΝ

ΓΙΑΝΝΗΣ ΜΠΑΛΑΜΠΑΝΙΔΗΣ

Βουβούλα Σκούρα, "Monitors, 5", 2015

Λίγα χρόνια πριν, αν πούμε το 2008, ένα αφιέρωμα κάποιου περιοδικού στην ευρωπαϊκή ριζοσπαστική αριστερά θα προκαλούσε, ενδεχομένως, το ενδιαφέρον ενός πολύ περιορισμένου κύκλου «μυημένων» αναγνωστών. Η πέραν της σοσιαλδημοκρατίας αριστερά στην Ευρώπη ήταν μια περιθωριακή δύναμη που με εξαίρεση σποραδικές εκλάμψεις δεν έμοιαζε ικανή να επηρεάζει τις μείζονες πολιτικές εξελίξεις. Στα λίγα αυτά χρόνια, όμως, και βοηθούσης της κρίσης που ενέσκηψε στη γηραιά μας ήπειρο, συνέβησαν γεγονότα που έκαναν ακόμη και τους ίδιους τους αριστερούς –ή ιδίως αυτούς– να τρίβουν τα μάτια τους. Η ελληνική περίπτωση, δηλαδή η ανάδειξη του ΣΥΡΙΖΑ σε κυρίαρχο πόλο του ελληνικού πολιτικού συστήματος και η άνοδός του στην εξουσία, αν και είναι η πιο εντυπωσιακή, δεν είναι η μοναδική. Αρκεί να σκεφτεί κανείς ότι το 2012, στις προεδρικές εκλογές της Γαλλίας, ο υποψήφιος του Μετώπου της Αριστεράς Ζαν-Λυκ Μελανσόν πέτυχε διψήφιο σκορ (11%) πιέζοντας από τα αριστερά τον κάπως άχρωμο υποψήφιο των σοσιαλιστών και νυν πρόεδρο Φρανσουά Ολάντ· το 2013 στη Γερμανία, το Die Linke αναδείχθηκε σε τρίτη πολιτική δύναμη της χώρας με 8,6%· στις ευρωεκλογές

Ο Γιάννης Μπαλαμπανίδης είναι πολιτικός επιστήμονας.
(gbalabanidis@hotmail.com)

του 2014 τα κόμματα της ριζοσπαστικής αριστεράς σημείωσαν άνοδο συνολικά· το 2015 οι Podemos στην Ισπανία κέρδισαν ουσιαστικά τους δήμους της Βαρκελώνης και της Μαδρίτης και αποτελούν ένα από τα μεγάλα ερωτηματικά για τις επερχόμενες εθνικές εκλογές· το ίδιο ισχύει στην Ιρλανδία, όπου το Sinn Féin διεκδικεί μια θέση ανάμεσα στα μεγάλα κόμματα της χώρας, ενώ στην Πορτογαλία, μετά από περιπέτειες, σχηματίστηκε κυβέρνηση «πληθυσιακής αριστεράς», με σύνθημα την αναστροφή της πολιτικής λιτότητας, από τους Σοσιαλιστές, το ριζοσπαστικό Μπλοκ της Αριστεράς και τους «παραδοσιακούς» πορτογάλους Κομμουνιστές.

Μια φασματική παρουσία που πλανιέται πάνω από την Ευρώπη και σταδιακά παίρνει σάρκα και οστά; Ένα συγκεκριμένο φαινόμενο που αναδείχθηκε μαζί με την κρίση, και μαζί της θα χαθεί; Μια καινούρια πολιτική υπόσχεση ή η επαγγελία ενός αδύνατου μετασχηματισμού; Ό,τι και αν είναι, *η ριζοσπαστική αριστερά μοιάζει να κατακτά και πάλι, μετά από δεκαετίες, το πιο πολύτιμο αγαθό: πολιτική ορατότητα και πρωτοβουλία*. Όχι τόσο ή όχι μόνο χάρη στις εκλογικές της επιδόσεις, αλλά κυρίως επειδή κατορθώνει να παράγει πολιτικά γεγονότα.

Πολληπλής κληρονομιάς

Οριστική απάντηση στο ερώτημα «τι είναι και τι θέλει η ριζοσπαστική αριστερά» δεν είναι όμως δυνατό να δοθεί. Όχι μόνο γιατί τα βλήματα και οι οπτικές γωνίες της ανάλυσης (ή της πολεμικής) είναι τόσα και τόσο διαφορετικά, αλλά πρωτίστως γιατί η ίδια η ριζοσπαστική αριστερά είναι ένα αντιφατικό πολιτικό σχέδιο «in the making», ένας πολιτικός αυτοσχεδιασμός.

Λίγο μετά τις εκλογές του περασμένου Ιανουαρίου, που έφεραν για πρώτη φορά στη διακυβέρνηση της χώρας μας, σχεδόν αυτοδύναμο, ένα αριστερό κόμμα, ο πολιτικός επιστήμονας Φαμπιέν Εσκαλιονά υποστήριξε, με αφορμή τον ΣΥΡΙΖΑ και τους Podemos, ότι μπορούμε να ανιχνεύσουμε μια ορισμένη ευρωκομμουνιστική κληρονομιά στους κόλπους της σημερινής ριζοσπαστικής αριστεράς.¹ Ένα εγχείρημα προσαρμογής του ιδανικού του κοινωνικού μετασχηματισμού στις νέες συνθήκες, ένα πιο «ανοιχτό» ιδεολογικό και κοινωνιολογικό προφίλ, μια φιλοδοξία δημοκρατικού μετασχηματισμού της εξουσίας. Είναι ορθή αυτή η εκτίμηση;

Εάν ο ευρωκομμουνισμός ήταν μια τελευταία μεγάλη αφήγηση, μια απόπειρα να προσαρμοστεί η αριστερά στις συνθήκες της δυτικής δημοκρατίας και πολύ περισσότερο να διεκδικήσει την κατάκτηση και άσκηση (ή έστω συμμετοχή) της εξουσίας με δημοκρατικά μέσα, αναζητώντας έναν δρόμο ανάμεσα στον υπαρκτό σοσιαλισμό και τη σοσιαλδημοκρατία, τότε πράγματι η σημερινή ριζοσπαστική αριστερά οφείλει πολλά σε αυτή την παράδοση. Το ζήτημα της διακυβέρνησης βρίσκεται πια στην ημερήσια διάταξη, ακόμη

και για κόμματα όπως το άλλοτε εξαιρετικά δογματικό ΚΚ Πορτογαλίας, που είναι πια εταίρος σε μια κυβέρνηση με κορμό τους Σοσιαλιστές.

Η εικόνα, ωστόσο, περιπλέκεται στον βαθμό που *ο ευρωκομμουνισμός δεν είναι η μοναδική κληρονομιά, αλλά η ριζοσπαστική αριστερά σήμερα εμπνέεται από, ανασυνθέτει εκλεκτικιστικά και διαρκώς αναθεωρεί ένα παλίμψηστο παραδόσεων που όλες ανήκουν στην ιστορική διαδρομή, πρόσφατη και παλαιότερη, της ευρωπαϊκής αριστεράς*. Όπως συνέβη και άλλες φορές στο παρελθόν, οι σημερινοί ευρωπαίοι αριστεροί μοιάζουν με εκείνον τον αρχάριο του Μαρξ στη *18η Μπρυμπαίρ*, ο οποίος μαθαίνει μια ξένη γλώσσα και τη μεταφράζει πάντα στη μητρική του «και μόνον όταν αρχίσει να χειρίζεται την ξένη γλώσσα χωρίς να θυμάται τη μητρική του, και μάλιστα να ξεχνά τη μητρική του γλώσσα, θα μπορέσει να αφομοιώσει το πνεύμα της καινούριας γλώσσας και να δημιουργήσει σε αυτήν».

Έτσι, η σημερινή ριζοσπαστική αριστερά είναι επίσης κληρονόμος της μελαγχολίας του μεγάλου ηττημένου της Ιστορίας μετά το 1989. Η αποδιάρθρωση και ο καλειδοσκοπικός εν τέλει χαρακτήρας είναι ταυτόχρονα συνέπεια της χαμένης κεντρικότητας του κόμματος και του κομμουνιστικού αφηγήματος ήδη από τις δεκαετίες του '60 και του '70. Μειονέκτημα και ευκαιρία μαζί: από τη μια, μεγαλύτερη στρατηγική ευελιξία που επιτρέπει μείζονες στρατηγικές manœuvres (η περίπτωση του ΣΥΡΙΖΑ είναι μία από αυτές!),² από την άλλη, μια διάχυση διακριτών προοπτικών χωρίς συνοχή. Επιστροφή σε μια κουλτούρα διαμαρτυρίας, μετά την εγκατάλειψη της «κυβερνητικής» στρατηγικής του '70· άνθιση των πολιτικών ταυτότητας (φεμινισμός, πολυπολιτισμικότητα, δικαιώματα) ως συνέχεια των τάσεων του '70-'80 για υπέρβαση του μαρξιστικού οικονομισμού και ενσωμάτωση μετα-υλιστικών αιτημάτων· αιχμές ριζοσπαστικής δημοκρατίας που αντλούν από τη Νέα Αριστερά.

Η κληρονομιά της σημερινής ριζοσπαστικής αριστεράς είναι εξίσου και ο αντι-εξουσιαστικός κινηματισμός των χρόνων μετά το '89 (ας θυμηθούμε την επιτυχία του βιβλίου του John Holloway με τον τίτλο-σύνθημα *Να αλλάξουμε τον κόσμο χωρίς να πάρουμε την εξουσία*, στις αρχές του 2000). Είναι επίσης μια πόζα αντι-συστημική, την ίδια στιγμή που η ευρωπαϊκή αριστερά, ήδη από τα ευρωκομμουνιστικά χρόνια, έχει γίνει περισσότερο φιλελεύθερη, μεταρρυθμιστική και φιλοευρωπαϊκή από ποτέ. Και ακόμη, μια διαρκής αμφιθυμία για το ζεύγμα εθνικό-υπερεθνικό, ανάμεσα στην άρνηση της παγκοσμιοποίησης και την πρόταξη μιας ετερο-παγκοσμιοποίησης («Ένας άλλος κόσμος είναι εφικτός»), ανάμεσα στην υπεράσπιση των κοινωνικών διευθετήσεων του σοσιαλδημοκρατικού (εθνικού) κράτους πρόνοιας και την αμήχανη προσπάθεια να διατυπωθούν ιδέες και θεσμοί που να υπερβαίνουν τον εθνο-κρατικό ορίζοντα.

«Η πραγματικότητα δεν είναι ποτέ επαναστατική»

Αυτή η προκλητική φράση στο μυθιστόρημα του Χόρχε Σεμπρούν *Η επιστροφή του Νετσάγιεφ* μοιάζει εξαιρετικά επίκαιρη, ιδίως καθώς, από το 2008 και έπειτα, η ριζοσπαστική αριστερά έρχεται όλο και περισσότερο αντιμέτωπη με το ερώτημα της εξουσίας, χωρίς να υπερβαίνει όμως και την καθήλωση των προηγούμενων χρόνων σε μια κινηματική, αντι-συστημική ταυτότητα διαμαρτυρίας. Ερώτημα καθοριστικό· άλλωστε, ολόκληρη η ιστορία της ευρωπαϊκής (κομμουνιστικής, ευρωκομμουνιστικής, μετακομμουνιστικής) αριστεράς είναι και η μακρά ιστορία της μετατόπισης από τη θέση του «παρία», του αντι-συστημικού παίκτη, στη θέση του νομιμοποιημένου «συμμετόχου» της εθνικής πολιτικής ζωής.³ Υπ' αυτήν την έννοια, σωστά ο Φαμπιέν Εσκαλιόνά επιστρέφει στην ευρωκομμουνιστική εποχή, διότι ακριβώς τότε τέθηκε emphaticά το ερώτημα αυτό – και γι' αυτό αποτελεί σήμερα, κατά τη γνώμη μου, την πιο καθοριστική ανάμεσα στις πολλαπλές κληρονομίες της ριζοσπαστικής αριστεράς. Ερώτημα, όμως, επίσης διττό: από τη μια δίνει συνοχή στον μετα-κομμουνιστικό αστερισμό, από την άλλη γίνεται ο κόμβος γύρω από τον οποίο συναρθρώνονται όλες του οι αντιφάσεις.

Σημείο πρώτο: το κινηματικό ριζώμα είναι δύναμη μαζί και αδυναμία. Κόμματα, όπως ο ΣΥΡΙΖΑ ή οι Podemos, βρήκαν στην κρίση ένα παράθυρο ευκαιρίας, ώστε να γίνουν το αντηχείο της θερμής κοινωνικής διαμαρτυρίας μέσα από την εφαρμογή μιας κινηματικής τεχνολογίας (που είναι κτήμα της ευρωπαϊκής αριστεράς, είτε σε «παραδοσιακές»-λενινιστικές εκδοχές είτε σε «ρομαντικές»-κινηματικές που κρατούν από το 1968). Η ειδοποιός διαφορά με την «αριστερή» δεκαετία του 2000 ήταν ότι το κίνημα επιχειρήθηκε να διοχετευθεί σε έναρθρους πολιτικούς διαύλους, να εκπροσωπηθεί πολιτικά με ορίζοντα τη διακυβέρνηση. Τρόπον τινά, όπως τα ευρωκομμουνιστικά κόμματα (ακόμη και το εξαιρετικά εχθρικό απέναντι στον Μάν του '68 γαλλικό ΚΚ) βρήκαν στην ταραχώδη συγκυρία του «παγκόσμιου 1968» πρόσφορο έδαφος για μια «από τα κάτω» αναζωογόνηση και επιχειρήσαν να εκτρέψουν το νεφέλωμα της «πολιτισμικής» επανάστασης, ένα κατά βάση αντι-εξουσιαστικό κίνημα, σε πρόγραμμα κυβερνητικού μετασχηματισμού της κοινωνίας.

Οι αναλλογιές όμως δεν είναι ευθείες. Για τα (ευρω-)κομμουνιστικά κόμματα, η ανάμειξη με τις δομές εξουσίας κρατούσε από τη μεταπολεμική περίοδο, ιδίως στο επίπεδο της περιφερειακής διακυβέρνησης, στους κόκκινους δήμους της Ιταλίας και στα banlieues rouges της Γαλλίας. Προϋπέθετε ακόμη μια μακρά διαδικασία προγραμματικών επεξεργασιών, που πηλαί στο «partito di lotta e di governo» (κόμμα αγώνα και διακυβέρνησης) διαμόρφωσε ένα «partito programmatico» (προγραμματικό κόμμα).

Αυτό είναι στοιχείο που απουσιάζει σήμερα. Η ταχύρρυθμη ανάρρηση στην εξουσία, αλλιά και η υποτίμηση της προγραμματικής εργασίας υπέρ της κινηματικής (αντιμνημονιακής, εδώ) ορμής, δεν επέτρεψαν στον ΣΥΡΙΖΑ να εξοπλιστεί προγραμματικά, ώστε να αντιμετωπίσει ένα εχθρικό περιβάλλον τουλάχιστον στο πεδίο της οικονομικής πολιτικής. Με αποτέλεσμα να χρειαστεί η σύγκρουση με τους δομικούς περιορισμούς του ευρωπαϊκού θεσμικού-πολιτικού πλαισίου, με την «πραγματικότητα», για να αρχίσει να ιχνογραφείται μια προοπτική δίκαιης κατανομής των (αναπόφευκτων) βαρών – που όμως απέχει πολύ ακόμα από την απόπειρα του Μπερλινγκουέρ για μια αριστερόστροφη «δίκαιη λιτότητα» στην Ιταλία της οικονομικής κρίσης του '70. Ο ΣΥΡΙΖΑ μετεωρίστηκε σε ένα, διαχρονικό στην αριστερή παράδοση, εκκρεμές: ανάμεσα σε μια λογική ευθείας ρήξης (με την ευρωπαϊκή πολιτική λιτότητας) και σε μια λογική που, εν προκειμένω έπειτα από την αποτυχία της ρήξης, αναγνωρίζει την αναγκαιότητα και αναζητά τις δυνατότητες μετατοπίσεων και επιμέρους ρωγμών στο «σύστημα», επιχειρεί να διοχετεύσει την κοινωνική δυναμική σε μια αριστερόστροφη εκδοχή «διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων».⁴ Ο πειρασμός του βολνταρισμού μοιάζει προς το παρόν να επικρατεί της προγραμματικής προπαρασκευής, όσο και αν, ειδικά σε συνθήκες κρίσης, κανένα πρόβλημα δεν λύνεται με την επίκληση της (μεταφυσικής της) «πολιτικής βούλησης».

Σημείο δεύτερο: η «ανίερη συγκυβέρνηση»⁵ με ένα άκρως δεξιό κόμμα, τους ANEL, αποτρέπει τη διαμόρφωση ενός προφίλ εκσυγχρονιστικής δύναμης της κοινωνίας (ενός «party of modernization»⁶), έστω στα πεδία που εκφεύγουν των μνημονιακών δημοσιονομικών καταναγκασμών, και την ανάδειξη μιας προϋπάρχουσας ισχυρής κληρονομιάς που από τα 1970-1980 δίνει έμφαση στα μετα-υλιστικά δικαιώματα, στις μάχες για την ποιότητα ζωής, την ατομικότητα κλπ. Αρκεί να θυμηθεί κανείς ότι ένα από τα μεγάλα γεγονότα που εδραίωσαν την ηγεμονία του PCI στην ιταλική κοινωνία ήταν η μάχη του υπέρ του διαζυγίου (ενάντια και στην πανίσχυρη Καθολική Εκκλησία) το 1974. Ποιες ανάλογες, αλήθεια, μάχες θα μπορούσε να δώσει ο κυβερνητικός ΣΥΡΙΖΑ έχοντας ως προνομιακό εταίρο ένα κόμμα εθνικιστικό, ομοφοβικό, συντηρητικό;⁷ Στην ελληνική περίπτωση, αυτές οι αιχμές, μαζί με τη διάκριση αριστερά-δεξιά, υποβαθμίστηκαν στον βωμό της διαιρετικής τομής μνημόνιο-αντιμνημόνιο.

Σημείο τρίτο: μείζον χαρακτηριστικό των κομμάτων της ριζοσπαστικής αριστεράς είναι σήμερα η υπέρβαση των ταξικών-ριζοσπαστικών εγκλήσεων χάριν της διαμόρφωσης ενός προφίλ εθνικής δύναμης. Εγχείρημα που επαναλήφθηκε από τους ευρωπαίους κομμουνιστές στον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο και στη μεταπολεμική περίοδο, όταν επιχειρήθηκε αυτό που ο Marc Lazar έχει ονομάσει

«φάλησο αρραβώνα» της τάξης με το έθνος. Μόνο που σήμερα συνωνυμεί με το «πέρασμα από το προληταριάτο στο λαό» μέσα από μια «σοσιαλ-λαϊκιστική» ρητορική.⁸ Πρωτοποριακό από αυτή την άποψη υπήρξε το ολλανδικό Σοσιαλιστικό Κόμμα, με σήμα μια κόκκινη ντομάτα που εκτοξεύεται (ενάντια στο «σύστημα»; στο παλαιό πολιτικό κατεστημένο;), όπως εκτοξεύθηκε και το κόμμα στο 16,6% στις εκλογές του 2006. Απόγειο της στρατηγικής αυτής στροφής ήταν και πάλη ο ΣΥΡΙΖΑ, όπου ένας πολιτικά επιχειρησιακός λαϊκισμός έστρωσε τον δρόμο της εξουσίας – αν και σήμερα οι λαϊκιστικές δεσμεύσεις αποδεικνύονται τροχοπέδη για τη δυνατότητα διακυβέρνησης μιας χώρας υπό δημοσιονομική επιτροπεία.

Σημείο τέταρτο: η σημερινή ριζοσπαστική αριστερά, ως συνέπεια μιας καθοριστικής στροφής της ευρωπαϊκής αριστεράς που ξεκίνησε στις αρχές του 1960 και ολοκληρώθηκε μέχρι τα τέλη του 1970, είναι στις μείζονες στρατηγικές της επιλογές *αμετάθετα ευρωπαϊστική*. Η Ευρώπη και η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση είναι οριστικά το «πεδίο της πάλης», χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν υπάρχουν ισχυρές ευρωσκεπτικιστικές τάσεις εντός της. Η επιλογή του ΣΥΡΙΖΑ σε *τελευταία ανάληψη* να αποδεχθεί και να υποταγεί ακόμη στους καταναγκασμούς του ενωσιακού πλαισίου, στους συντριπτικούς εναντίον του πολιτικούς συσχετισμούς, έδειξε ότι για τη ριζοσπαστική αριστερά δεν είναι βασική επιλογή η υπαναχώρηση σε εθνικούς δρόμους. Άλλωστε, η μοίρα των ίδιων αυτών κομμάτων είναι δεμένη με την ολοκλήρωση, ενώ πλέον το Κόμμα Ευρωπαϊκής Αριστεράς λειτουργεί πειστικά ως δομή συντονισμού τους σε υπερεθνικό επίπεδο, σαν μια «εξευρωπαϊσμένη» σύγχρονη Διεθνής.

Ωστόσο, από την άληη, και καθώς η κρίση (αλλά και η διαχείρισή της υπό έναν συντριπτικό δεξιόστροφο συσχετισμό και υπό το φάσμα μιας σκληρής περιοριστικής πολιτικής) φέρνει στην επιφάνεια όλες τις δομικές αδυναμίες της ευρωπαϊκής οικοδόμησης, πυροδοτούνται ισχυρότατες ευρωσκεπτικιστικές τάσεις με τις οποίες συντονίζεται η ριζοσπαστική αριστερά. Σε ορισμένες περιπτώσεις, εξαιρετικά μειοψηφικές προς το παρόν, αναδύεται και η επίσης παρική κληρονομιά της κάθετης απόρριψης της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Στην Ελλάδα, εκφράστηκε αυτοτελώς και με καθαρότητα στην απόσπαση της ΛΑΕ (και σημαντικής μερίδας στελεχών) από τον ΣΥΡΙΖΑ, αλλά με απογοητευτικά εκλογικά αποτελέσματα.

Απογοητευτικά, καθότι ήταν έξω από τις πληοψηφικές τάσεις της κοινωνίας. Ένα από τα βασικά συστατικά της επιτυχίας του ΣΥΡΙΖΑ ήταν ότι κατόρθωσε να εκφράσει προνομιακά την εθνική μας αμφιθυμία («ναι στο ευρώ, όχι στις ευρωπαϊκές πολιτικές λιτότητας»), με μεγάλο πολιτικό ρίσκο, αλλά εν τέλει με επιτυχία. Αρκεί, όμως, αυτό για να δικαιώσει τον ισχυρισμό περί «φεντεραλιστικού ευρωσκε-

πτικισμού» της αριστεράς σήμερα;⁹ Η έμφαση θα πρέπει να είναι μάλλον στον ευρωσκεπτικισμό και λιγότερο στο «φεντεραλιστικό». Η σημερινή ριζοσπαστική αριστερά αισθάνεται την ίδια αμηχανία που ένωθε ο Πιέτρο Ινγκράο όταν στις αρχές της δεκαετίας του '80 διαπίστωνε με μια κάποια μελαγχολία: «οι δυνάμεις της Αριστεράς μπόρεσαν να κατακτήσουν τη δυνατότητα διαχείρισης του κράτους-έθνους ακριβώς τη στιγμή που τα εργαλεία του τελευταίου αχρηστεύονταν από τις νέες συνθήκες διάταξης στον κόσμο». Και μοιάζει να υπερασπίζεται μοντέλα πολιτικής που ταιριάζουν περισσότερο στα μεταπολεμικά «ένδοξα τριάντα», και λιγότερο, και μάλλον ιμπρεσιονιστικά, να διατυπώνει θέσεις που θα προσομοιάζαν σε έναν αλληλοτινό ισχυρό ευρωπαϊκό μεταρρυθμισμό (στη φεντεραλιστική παράδοση του Αλτιέρο Σπινέλι¹⁰), όπως η συμπλήρωση της νομισματικής από μια οικονομική ενοποίηση, η εμπάθυνση των πολιτικών θεσμών, η μετατροπή της ΕΕ σε ένωσή μεταβιβάσεων κ.ο.κ.

Σημείο που οδηγεί σε μια *τελευταία παρατήρηση*: η ριζοσπαστική αριστερά, από θέσεις είτε κυβέρνησης είτε κινηματικής αντιπολίτευσης, φαίνεται να προασπίζεται θεματικές της σοσιαλδημοκρατικής συναίνεσης μιας περασμένης ιστορικής φάσης (1960-1970), ακριβώς επειδή διεκδικεί πολιτικό και κοινωνικό χώρο από μια όλο και πιο αμήχανη σοσιαλδημοκρατία. Πράγματι, η σημερινή κεντρο-αριστερά τείνει να γίνει μάλλον μια δύναμη μετριοπαθής και «φιλελεύθερη», έχοντας αποδεχτεί πλήρως τις αγορές σε βάρος της ρύθμισης, έχοντας εγκαταλείψει τον κενσυνασισμό υπέρ της δημοσιονομικής υγείας, την πλήρη απασχόληση υπέρ της ανταγωνιστικότητας, δίνοντας βάρος σε μετα-υλιστικά ταυτοτικά ζητήματα παρά σε μέριμνες για οικονομική ασφάλεια και αναδιανομή.¹¹ Η ευρωπαϊκή κρίση φανέρωσε αυτή τη μεταλλαγή σε όλο της το εύρος, τόσο στις σοσιαλιστικές κυβερνήσεις που κλήθηκαν εξ αρχής να χειριστούν την κρίση (με παταγώδη κατάρρευση, στην περίπτωση του ΠΑΣΟΚ) όσο και στις λίγες περιπτώσεις που η σοσιαλδημοκρατία ηγείται ισχυρών χωρών της ΕΕ (Γαλλία, Ιταλία). Σε αντίστιξη, η ριζοσπαστική αριστερά «υπενθυμίζει» κλασικές σοσιαλδημοκρατικές θεματικές, την ισχυρή στήριξη της κρατικής δράσης με στόχο την πλήρη απασχόληση, την προστασία της εργασίας, και την αναδιανομή, ενώ πιο «περιθωριακές» είναι οι επεξεργασίες που επιχειρούν να συνδυάσουν τις κενσυνασικές με μια «από τα κάτω» συμμετοχική οπτική.

Αν και σε εθνικό επίπεδο φαίνεται αποδοτική, σε ευρωπαϊκό επίπεδο η στρατηγική αυτή δεν αρκεί. Η δυναμική της ριζοσπαστικής αριστεράς ταυτόχρονα πιέζει τη σοσιαλδημοκρατία, αλλά και ενδέχεται να λειτουργεί ως μοχλός αναζωογόνησής της, επαναφοράς της σε θεματικές πιο κοντινές στην απαραίτητη διάκριση αριστερά-δεξιά και στο κοινωνικό ριζώμα. Αντίστροφα, και η ριζοσπαστική

αριστερά συνειδητοποιεί, αργά και επίπονα, τα όρια των πολιτικών συσχετισμών στην Ευρώπη, αναγκάζεται να μετατοπίζεται ως προς τον προγραμματικό της λόγο και κυρίως ως προς τις συμμαχίες της – το πρόσφατο «πορτογαλικό» επεισόδιο είναι επ’ αυτού ενδεικτικό. Τα ανοίγματα του Αλ. Τσίπρα στην ευρωπαϊκή σοσιαλδημοκρατία δεν είναι άσχετα από μια ορισμένη συνειδητοποίηση ότι η ριζοσπαστική αριστερά, τα κινήματα και η επίκληση των «λαών της Ευρώπης» δεν αρκούν για να επιφέρουν τεκτονικές αλλαγές στην ήπειρο. Είτε η ριζοσπαστική αριστερά κυβερνά χωρίς τους σοσιαλιστές, είτε οι σοσιαλιστές έχουν ανάγκη την κυβερνητική της συνεργασία (η άλληλη όψη του «πορτογαλικού επεισοδίου»), η σχέση ανταγωνισμού/συμμαχίας των δύο χώρων έχει αποκτήσει και πάλη ενδιαφέρον. Βαδίζουμε άραγε προς ένα τοπίο ανασύνθεσης μιας «πληθυντικής αριστεράς» σε ευρωπαϊκό επίπεδο; Ας κρατήσουμε το ερώτημα ανοιχτό.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Fabien Escalona, «Syriza, Podemos et l'héritage "eurocommuniste"», www.mediapart.fr.
2. Gerassimos Moschonas, «The EU and the Dilemmas of the Radical Left: Some Preliminary Thoughts», *Transform! European Journal for Alternative Thinking and Political Dialogue* 9, Βρυξέλλες (2011).
3. Κατά την εύστοχη διατύπωση των Tim Bale και Richard Dunphy, «De parias à participants», στο Jean-Michel De Waele / Daniel-Louis Seiler (επιμ.), *Les partis de la gauche anticapitaliste en Europe*, Economica, Παρίσι 2012, σ. 32-33.
4. Αναφορά κοινή άλλοτε και σε «δεξιές» και σε «αριστερές» τάσεις

– στο ελληνικό ΚΚΕ εσωτερικού, λ.κ., αντίστοιχα ο Λ. Κύρκος αναζητούσε τον «εκσυγχρονισμό» της ελληνικής κοινωνίας και ο Κ. Φιλίνης έγραφε από τους πρώτους για την ανάγκη «διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων»· βλ. Κώστας Φιλίνης, «“Εκσυγχρονισμός”, “διαρθρωτικές αλλαγές” και επαναστατικός μετασχηματισμός της κοινωνίας», *ΚΟΘΕΠ* 25 (Οκτ.-Νοέμ. 1978).

5. Την έκφραση πρωτοχρησιμοποίησε ο Σταύρος Ζουμπουλάκης για να περιγράψει την αποδοχή του ΛΑΟΣ ως κυβερνητικού εταίρου από το ΠΑΣΟΚ και τη ΝΔ στην κυβέρνηση Παπαδήμου, στο ομώνυμο βιβλίο του (Πόλις, Αθήνα 2011).

6. Carl Boggs, *The Impasse of European Communism*, Westview Press, Κολοράντο 1982.

7. Επί του πιεστηρίου μάθαμε ότι το σχέδιο νόμου για το Σύμφωνο Συμβίωσης τέθηκε σε δημόσια διαβούλευση. Πρωτοβουλία σημαντική, εκτός των άλλων και για το προφίλ της παρούσας διακυβέρνησης, ενδεχομένως και για τη συνοχή του κυβερνητικού συνασπισμού –μένει να φανεί.

8. Luke March / Cas Mudde, «What's Left of the Radical Left? The European Radical Left After 1989», *Comparative European Politics* 3/1 (Απρ. 2005).

9. Βλ. Thilo Janssen, «The Parties of the Left in Europe. A Comparison of their Positions on European Policy leading into the 2014 European Elections», Rosa Luxemburg Stiftung, 2013.

10. Ο Αθτιέρο Σπινέλι συνέγραψε μαζί με τον συγκρατούμενό του Ernesto Rossi το «Μανιφέστο του Βεντοτένε» όντας εξόριστος από το μωσολινικό καθεστώς στο ομώνυμο νησάκι (*Per un'Europa libera e unita / Για μια ελεύθερη και ενωμένη Ευρώπη*). Χωρίς να είναι κομμουνιστής, συνεργάστηκε με το PCI και εξελέγη ευρωβουλευτής το 1979. Το 1984, το Ευρωκοινοβούλιο υιοθέτησε την εισήγησή του για μια δημοκρατική εμπάθυση του ευρωπαϊκού οικοδομήματος, στην κατεύθυνση της ομοσπονδοποίησης, που ωστόσο δεν είχε συνέχεια.

11. James Cronin / George Ross / James Shoch, «The New World of the Center-Left», στο των ίδιων (επιμ.), *What's Left of the Left*, Duke University Press, Durham-Λονδίνο 2011.